

УЧЕБНА ПРОГРАМА

ПО БЪЛГАРСКИ ЕЗИК И ЛИТЕРАТУРА ЗА ПРОГИМНАЗИАЛНИЯ ЕТАП НА ОСНОВНАТА ОБРАЗОВАТЕЛНА СТЕПЕН

1. ЦЕЛИ НА ОБУЧЕНИЕТО ПО БЪЛГАРСКИ ЕЗИК И ЛИТЕРАТУРА

Общата цел на учебния предмет *български език и литература* е насочена към формиране у учениците на комуникативни компетентности за възприемане и за създаване на стилистично диференцирани текстове, за развитие на емоционално-оценъчно отношение и нагласа за възприемане и за създаване на духовни ценности.

При определяне на изисквания към учебното съдържание по *български език и литература* се търси единството между двете съставни части на предмета и същевременно се запазва тяхната относителна самостоятелност. Единството се осъществява при определяне целите на предмета, свързани с формиране на очаквано поведение у подрастващите (комуникативно-речево, емоционално-оценъчно и пр.). Относителната самостоятелност се запазва при определяне на отделни изисквания към учебното съдържание по български език и по литература.

От такава гледна точка общата цел на учебния предмет *български език и литература* в прогимназиалния етап се декомпозира на *система от цели* на обучението по *български език* и по *литература*.

Целите на обучението по български език са съобразени с необходимостта да се дадат възможности на всички ученици да достигнат такава комуникативна компетентност, която е в съответствие с изискванията на обществото и с потребностите на личността. Имат се предвид нееднаквите социокултурни характеристики на подрастващите, което позволява учениците да усвоят пълноценно комплекс от знания, умения и отношения, необходими за речевото им общуване като потенциален компонент на всяка човешка дейност.

В обучението по български език се формира нагласа за съзнателно и непрекъснато усвояване и усъвършенстване на българския език, изгражда се в съзнанието на ученика необходимата теоретична основа и се развиват речевите механизми в синхрон с овладяването на други езици. Усъвършенства се езиковият усет на учениците, формира се у тях общителност като същностна характеристика на речевото им поведение.

Основната цел на обучението по литература е насочена към подготовка на личности, които възприемат художествената литература като ценност, като достижение на човешката мисъл и изпитват стремеж и необходимост да общуват с нея. Учениците умеят да анализират езика на художествената литература и да осмислят посланието, заложено в нея, да открояват мястото на творбата в контекста на дадения период въз основа на овладени методологически умения и ключови знания за общия художествен и литературен процес и за основни литературни понятия, факти и явления. У подрастващите се изгражда естетическо отношение към българската литература, нагласа за възприемане и осмисляне на нейната национална самобитност, художествен усет и вкус към народното творчество.

2. ОРГАНИЗАЦИЯ НА ПРОГРАМАТА В ПРОГИМНАЗИАЛНИЯ ЕТАП /V-VIII КЛАС/

Програмите за V-VIII клас въвеждат нов етап в развитието на културно-образователната област “БЪЛГАРСКИ ЕЗИК И ЛИТЕРАТУРА” за основната образователна степен. Структурирането на програмата се основава на особеното **средищно място** на този етап, който продължава и надгражда заложените в I-IV клас знания, умения и отношения и същевременно подготвя учениците за по-високото и по-специализирано равнище на учебното съдържание в гимназиалния етап.

БЪЛГАРСКИ ЕЗИК

При съставянето на програмата се отчитат:

- средищното място, което заема прогимназиалният етап на образование;
- комуникативните потребности на подрастващите, които се свързват с идеите за комуникативна насоченост и цел на езиковото обучение;
- речевите дейности и комуникативно-речевите ситуации, с които се свързва реализацията на подрастващите на този етап от тяхното развитие.

Принципите за подбор и структуриране на учебното съдържание в програмата са свързани преди всичко с представата, че изучаването на езика трябва да е обществено детерминирано и вътрешно мотивирано, да е съобразено с възрастовите възможности на обучаваните, да отговаря на съвременните научни постижения.

Принципът на спираловидно организиране на материала, наложил се вече в учебните програми по български език, осигурява цикличност в обучението, което затвърдява, разширява и задълбочава усвояването на знания, умения и отношения.

Включените понятия в трето и четвърто ядро на програмата по български език, както и понятията от четвърто ядро на програмата по литература, са основа за развитие на умения и в обучението по български език, и в обучението по литература с оглед на спецификата на целите.

ЛИТЕРАТУРА

С оглед на средищното място на програмите и задължителната приемственост между етапите и степените на образованието в частта ЛИТЕРАТУРА е потърсено **организиращо съотношение между културния обхват и моделирането на учебния материал за цикъла V-VIII клас и този за гимназиалния курс.**

***Принцип на проблемно-тематично
и жанрово организиране на материала***

- Композиционно съседство на *сродни* в проблемно-тематично отношение текстове, които:
  - Затвърдяват заложения проблемно-тематичен корпус.
  - Представят различни негови версии и с това изискват съпоставяне, разсъждение, избор и участие на учениците в оценката и интерпретацията на литературните факти.
  - Превръщат словесния материал в набор от светогледни инструменти за разбиране на света и човека, необходими за изискваните социокултурни компетентности на учениците.

- Композиционно съседство на *различни* жанрове, което има следните предимства:
  - Позволява да се създадат у учениците достъпни за тях най-общи представи за жанровите специфики чрез близкото съседство на различни в жанрово отношение текстове.
  - Избягва монотонността на въвеждания материал и улеснява поддържането на интереса и вниманието у учениците чрез динамично въвеждане и предлагане на словесните форми, улеснява поддържането на активна памет и усет за особеностите на съответния жанр.
  - Позволява повече свобода за авторите на учебници и учителите към кой точно текст или група от текстове да въведат съответните жанрови термини, необходими за литературните компетентности на учениците.

Учебна програма по български език за VII клас

Колона 1	Колона 2	Колона 3	Колона 4	Колона 5	Колона 6
Ядра на учебното съдържание	Очаквани резултати на ниво учебна програма	Очаквани резултати по теми	Основни нови понятия (по теми)	Контекст и дейности (за цялото ядро и/или за цялата програма)	Възможности за междупредметни връзки
<p>Ядро 1:</p> <p>Социо-културни компетентности</p>	<p><u>Стандарт 1:</u> Използват уместно езикови средства, адекватни на ситуацията на общуване, съобразно с участниците в нея, темата, целта и условията.</p> <ul style="list-style-type: none"> Общуват в сферата на масовата комуникация с оглед на потребностите си. Използват съвременните информационни средства. <p><u>Стандарт 3:</u> Изразяват твърдения и се аргументират; разказват и описват.</p> <ul style="list-style-type: none"> Извличат максимум съществена информация от всякакъв тип текст, емоционално преживяват вложения в текста смисъл. Тълкуват и разбират, оценяват и изразяват отношение към текстове, създадени в различни сфери на общуване. 	<p>Учениците трябва да усвоят:</p> <p>Тема 1: Текстът в сферата на масовата комуникация</p> <ul style="list-style-type: none"> Характеризират ситуацията на общуване в сферата на масовата комуникация. Осмислят особеностите и функциите на устния и писмения публицистичен текст. Използват средствата на езика в съответствие със спецификата на съвременните средства за масова комуникация. <p>Тема 2: Художествен текст</p> <ul style="list-style-type: none"> Осмислят особеностите и функциите на художествения текст. Разбират и тълкуват художествени текстове. Познават и уместно използват различните изразни средства в художествения текст (фонетични, лексикални и синтактични). 	<ul style="list-style-type: none"> сфера на масовата комуникация средства за масова комуникация (масмедии) публицистичен текст репортаж интервю информационна бележка публицистична статия рубрика подтекст художествени средства /фонетични, лексикални и синтактични/ 	<p>На учениците трябва да се даде възможност да:</p> <ul style="list-style-type: none"> Осъзнават ролята на медиите в живота на обществото. Разбират общественото мнение като коректив за развитие на обществото. Създават публицистични текстове за ученически вестници. Изпълняват ролята на репортери, кореспонденти и др., участват в училищни радиопредавания; посещават редакции в различни масмедии, обсъждат с журналисти материали от сферата на масовата комуникация. Коментират въздействието на художествения текст, изразяват отношението си към него. Драматизират откъси от художествени текстове, посещават представяния на книги, театрални постановки, поетични спектакли и срещи с творци. 	<p>Литература, история, география</p> <p>Умения за събиране на факти и за тяхното представяне; умения за коментиране на факти и събития, за търсене на решения и разрешаване на проблемни ситуации. Нагласа за естетическо възприемане на произведения на изкуството. Разпознаване и анализиране на изразните възможности на езика.</p>

Колона 1	Колона 2	Колона 3	Колона 4	Колона 5	Колона 6
Ядра на учебното съдържание	Очаквани резултати на ниво учебна програма	Очаквани резултати по теми	Основни нови понятия (по теми)	Контекст и дейности (за цялото ядро и/или за цялата програма)	Възможности за междупредметни връзки
<p>Ядро 2:</p> <p>Езикови компетентности</p>	<p><u>Стандарт 4:</u> <i>Владееят граматичните средства на езика.</i></p> <ul style="list-style-type: none"> Разбират синтактични средства в различни по стил текстове. Подбират и комбинират синтактични средства за изразяване на свои мисли в нова ситуация. Конструират различни видове изречения и свързват изреченията в текст; използват различни средства за междуфразова връзка в текста. Владееят разнообразни средства за предаване на чужда реч. 	<p>Учениците трябва да усвоят:</p> <p>Тема 1: Сложно изречение. Сложно съставно изречение.</p> <ul style="list-style-type: none"> Разграничават съчинителни и подчинителни връзки в сложното изречение, разбират отношенията между главното и подчиненото изречение. Правилно определят вида на подчиненото определително изречение, владеят интонацията и пунктуацията в сложното съставно изречение с подчинено определително. Правилно определят вида на подчиненото допълнително изречение, владеят интонацията и пунктуацията в сложното съставно изречение с подчинено допълнително. Правилно определят вида на подчиненото обстоятелствено изречение, владеят интонацията и пунктуацията в сложното съставно изречение с подчинено обстоятелствено. Правилно определят вида на подчиненото подложно изречение, владеят интонацията и пунктуацията в сложното съставно изречение с подчинено подложно. Разбират функцията на сложните съставни изречения в текста и могат да ги използват уместно в собствени текстове. Осъзнават и използват синтактичната синонимия (второстепенна част – обособена част – подчинено изречение). 	<ul style="list-style-type: none"> главно и подчинено изречение подчинено определително подчинено допълнително подчинено обстоятелствено подчинено подложно синтактична синонимия <ul style="list-style-type: none"> сложно смесено изречение синтактичен паралелизъм 	<p>На учениците трябва да се даде възможност да:</p> <ul style="list-style-type: none"> Изследват стилистичния ефект от употребата на съчинителни и подчинителни връзки в различни видове текстове. Редактират с оглед на правилната пунктуация. Подобряват текстове, като трансформират обособени конструкции в подчинени изречения и обратно, разширяват второстепенните части в подчинени изречения. Изследват стилистичния ефект от употребата на сложни смесени изречения в различни видове текстове. Създават модели на различни по състав изречения. Съставят изречения по зададени синтактични модели. Анализират съвместното функциониране на глаголните времена в рамките на сложните смесени изречения от художествени и публицистични текстове. Анализират и коментират чужди 	<p>Чужд език</p> <p>Умения за сравняване на езикови факти, явления и закономерности; за пренос на знания и речеви механизми.</p> <p>История, математика, природо-знание</p> <p>Развиват се умения за анализ и интерпретиране на факти; умения за абстрактно-логическо мислене.</p> <p>Литература</p> <p>Правилно използване на различни начини за</p>

Колона 1	Колона 2	Колона 3	Колона 4	Колона 5	Колона 6
Ядра на учебното съдържание	Очаквани резултати на ниво учебна програма	Очаквани резултати по теми	Основни нови понятия (по теми)	Контекст и дейности (за цялото ядро и/или за цялата програма)	Възможности за междупредметни връзки
	<p><u>Стандарт 5:</u> При редактиране на собствен текст умеят да правят съответните синтактични трансформации.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Редактират текстове чрез използване на синтактични синоними, трансформират пряка реч в непряка и обратно, като отчитат стилистичния ефект. <p><u>Стандарт 1:</u> Разбират значението на думи, свързани с обществения, икономическия и културния живот, и ги използват уместно.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Владее лексика, която им 	<p>Тема 2: Сложно изречение. Сложно смесено изречение - Разпознават съчинителните и подчинителните връзки в сложното смесено изречение; разбират стилистичния ефект /на практическо равнище/ от употребата им. - Познават структурата и особеностите, владеят интонацията и пунктуацията на сложното смесено изречение; уместно го употребяват в собствени текстове.</p> <p>Тема 3: Пряко и непряко предаване на чужда реч - Владее правилата за пряко предаване на чужда реч. Познават начините за цитиране и тяхното правописно и пунктуационно оформяне, използват ги уместно в собствени текстове. - Разпознават полупряката реч и нейните специфични особености. Умеят да превръщат пряката реч в непряка, като правилно употребяват съвместно глаголните времена и модалните глаголни форми. Разбират и умеят да предават различията в отношението на говорещия към изказването.</p> <p>Тема 4: Думата като лексикално средство в текста - Разпознават неутралната и експресивната лексика и умеят да използват изразните ѝ възможности в собствени текстове. - Усвояват методи за самостоятелно овладяване</p>	<ul style="list-style-type: none"> • цитат • цитиране • полупряка реч <ul style="list-style-type: none"> • лексикално значение • лексикология, лексикални средства • неутрална и експресивна лексика • метафорична употреба на думите в текста <ul style="list-style-type: none"> • лексикална съчетаемост • словосъчетание • свободно 	<p>текстове от различни информационни източници. - Създават собствени текстове, предназначени за вестници, списания или за участие в литературни конкурси.</p> <p>- Наблюдават и сравняват функционирането на лексикалните средства на езика в чужди и собствени текстове от автентични комуникативни ситуации. - Редактират текстове с оглед на ситуационно-уместната употреба на експресивна лексика. - Коментират метафоричната употреба на думите в художествени текстове.</p> <p>- Работят с фразеологичен речник, за да мотивират правилната употреба на фразеологизмите в свой или чужд текст. - Използват речник на чуждите думи</p>	<p>цитиране.</p> <p>История Умения за обобщаване и абстрахиране на съществени признаци на факти и закономерности.</p> <p>Чужд език Сравняване и разбиране на фразеологизми в различни езици. Сравняване и овладяване на граматичните средства на чуждия език въз основа на познанията по български език. Познаване на възможности за изразяване на</p>

Колона 1	Колона 2	Колона 3	Колона 4	Колона 5	Колона 6
Ядра на учебното съдържание	Очаквани резултати на ниво учебна програма	Очаквани резултати по теми	Основни нови понятия (по теми)	Контекст и дейности (за цялото ядро и/или за цялата програма)	Възможности за междупредметни връзки
	<p>позволява да общуват в различни сфери на живота съобразно с потребностите си. Самостоятелно обогатяват речника си.</p> <p><u>Стандарт 3:</u> Използват синоними и антоними, думи за родове и видове понятия, хипероними и хипоними с оглед на стилового разслоение на езика.</p> <ul style="list-style-type: none"> Използват възможностите за синонимна замяна на свободни и устойчиви словосъчетания. <p><u>Стандарт 4:</u> Владяят граматичните средства на езика.</p> <ul style="list-style-type: none"> Правилно и целесъобразно използват глаголи в различни типове текстове, разбират стилистичната им функция. Умеят да изразяват вероятни действия /условие, предположение, хипотеза/; владяят начините за изразяване на реално и нереално действие. Осмислят езика като 	<p>на нови значения на думите в езика.</p> <ul style="list-style-type: none"> Познават неметафоричната и метафоричната употреба на думите, уместно ги използват в процеса на общуване според комуникативната ситуация. Познават различните начини за обогатяване на речниковия състав на българския език. <p>Тема 5: Лексикална съчетаемост на думите. Фразеологични словосъчетания</p> <ul style="list-style-type: none"> Подбират и съчетават думи в изречението и текста в зависимост от лексикалното им значение. Осъзнават смисловите, граматическите и изразните особености на фразеологичните словосъчетания. Употребяват ги ситуационно уместно. <p>Тема 6: Части на речта. Глагол</p> <ul style="list-style-type: none"> Познават особеностите на вида на глагола в българския език. Разпознават свършения и несвършения вид, правилно ги употребяват в различните глаголни времена в свързания текст. Осмислят спецификата на наклонението като начин за изразяване на отношението на говорещия към връзката на действието и реалността. Умеят да използват изразните възможности на изявително, условно и повелително наклонение в собствени текстове. Познават същността на преизказването, уместно употребяват преизказните форми в 	<p>словосъчетание</p> <ul style="list-style-type: none"> устойчиви (фразеологични) словосъчетания фразеология фразеологичен речник вид на глагола несвършен вид свършен вид наклонение изявително, повелително и условно наклонение преизказни глаголни форми 	<p>при работа с публицистичен и научен текст. Преценяват богатството на собствения си речник.</p> <p>- Изследват изразните възможности и стилистичната употреба на глаголните видове в различни текстове. Редактират и оценяват при работа в екип собствени съчинения с оглед на уместната употреба на глаголните видове в различни глаголни времена, на наклоненията и преизказните глаголни форми.</p> <p>- Работят със записи на разговорна реч, като наблюдават употребата на времената и наклоненията. В художествените текстове изследват съвместната употреба на времената според ориентацията към сегашния или миналия момент във връзка с повествователните техники на автора. Анализират и коментират типовете грешки при съвместната</p>	специфики.

Колона 1	Колона 2	Колона 3	Колона 4	Колона 5	Колона 6
Ядра на учебното съдържание	Очаквани резултати на ниво учебна програма	Очаквани резултати по теми	Основни нови понятия (по теми)	Контекст и дейности (за цялото ядро и/или за цялата програма)	Възможности за междупредметни връзки
	функционираща система.	<p>комуникативната ситуация за изразяване на отношението на говорещия към изказването. Използват изразните им възможности в собствени текстове.</p> <p>Тема 7: Глагол. Съвместна употреба на глаголните времена и наклонения</p> <p>- Познават системата на глаголните времена и владеят умения за съвместната им употреба в различни текстове за предаване на собствена или чужда информация.</p> <p>- Осмислят функционирането на времената и наклоненията в разговорни, научни, художествени и публицистични текстове.</p> <p>- Изразяват отношения във времето, като съгласуват глаголните времена в различните наклонения.</p> <p>Тема 8: Езикова система</p> <p>- Осъзнават езика като функционираща система.</p> <p>- Познават езиковите средства /лексикални и граматични/ и умеят да ги използват в зависимост от ситуацията на общуване.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • езикова система • езикови средства • граматика 	<p>употреба на времената и наклоненията в собствени текстове.</p> <p>- Работят в малки изследователски групи по въпроси, свързани със системността и функционирането на езиковите средства. Работят в библиотека с откъси от езиковедски трудове.</p>	

Колона 1	Колона 2	Колона 3	Колона 4	Колона 5	Колона 6
Ядра на учебното съдържание	Очаквани резултати на ниво учебна програма	Очаквани резултати по теми	Основни нови понятия (по теми)	Контекст и дейности (за цялото ядро и/или за цялата програма)	Възможности за междупредметни връзки
<p>Ядро 3:</p> <p>Социо-културна и езикова компетентност. Устно общуване</p>	<p><u>Стандарт 1:</u> Участват с изказване в дискусии: - придържат се към темата и организират логически своето изказване; - могат да оспорят мнение, различно от тяхното, като проявяват толерантност; - следват хода на диалога; - позовават се на вече казаното.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Формулират теза, привеждат аргументи, обобщават разсъжденията си. <p><u>Стандарт 2:</u> При публични изказвания: - спазват нормите на книжовния правоговор; - говорят с подходяща за ситуацията интонация и сила на гласа; - проявяват усет за поставяне на логическо ударение.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Предават съдържанието на текстове от различни сфери на общуване, като спазват правоговорните правила, съобразяват силата на гласа си с изискванията на съответната комуникативна ситуация. 	<p>Учениците трябва да усвоят:</p> <p>Тема 1: Дискусия</p> <ul style="list-style-type: none"> - Ориентират се в темата на дискусията. - Участват в дискусия, като организират логически и аргументирано изказването си, проявявайки толерантност към опонента си. - Спазват правоговорните норми, съобразяват интонацията и силата на гласа си с конкретната комуникативна ситуация. <p>Тема 2: Отзив. Анотация</p> <ul style="list-style-type: none"> - Формулират мнение за прочетена книга, актуално събитие и пр.; подбират аргументи. Обобщават и дават оценка. - Използват езикови средства, съобразени с изискванията на устното официално речево общуване. - Пестеливо използват неезикови средства /мимики, жестове/. 	<ul style="list-style-type: none"> • дискусия • отзив 	<p>На учениците трябва да се даде възможност да:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Изпълняват ролята на читател в сферата на масовата комуникация. Подбират материали от периодичния печат за актуално събитие. Съставят новинарска емисия. Събират информация от интернет по поставен проблем. - Правят проучвания и водят бележки при подготовката си за участие в дискусия на дадена тема. - Прилагат различни стратегии за водене на дискусия. - Посещават библиотека. Изпращат във вестник свой отзив за новоизлязла книга. 	<p>Литература, история, география и др.</p> <p>Подборен преразказ на изучавани произведения от художествената литература. Изразяване на собствено мнение по поставен проблем от различни предметни области.</p>

Колона 1	Колона 2	Колона 3	Колона 4	Колона 5	Колона 6
Ядра на учебното съдържание	Очаквани резултати на ниво учебна програма	Очаквани резултати по теми	Основни нови понятия (по теми)	Контекст и дейности (за цялото ядро и/или за цялата програма)	Възможности за междупредметни връзки
<p>Ядро 4:</p> <p>Социо-културна и езикова компетентност. Писмено общуване</p>	<p><u>Стандарт 1:</u> Търсене на информация от различни източници:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Използват периодични издания. • Ориентират се в жанровите особености на новинарския текст и на художествената литература, изучавана в този клас. • Могат да коментират съдържанието на текст. <p><u>Стандарт 2:</u> Създаване на собствени текстове:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Създават текстове от аргументативен тип – отговор на научен, литературен и житейски въпрос. • Разграничават свидетелски и несвидетелски разказ. • Планират и структурират текста съобразно с темата и целта на общуването; обособяват тематично-смислови части; изграждат абзаци с оглед на смисъла; умеят да избират жанра и да композират текст. • Имат формирани правописни навици по отношение на думите с проверяем правопис и на често употребявани думи с непроверяем правопис. • Могат да напишат автобиография, молба, заявление. 	<p>Учениците трябва да усвоят:</p> <p>Тема 2. Съчинение разсъждение – отговор на въпрос - Създават съчинение, в което тълкуват, коментират, анализират и т. н. текста, за да аргументират позицията си във връзка с формулирания въпрос. - Използват текстопораждащи техники, съответстващи на комуникативното им намерение. - Съставят план на текста. - Построяват логически изложението си, подбират езиковите средства в съответствие със ситуацията на общуване и с основните изисквания за писмено общуване (правопис, пунктуация, графично оформяне на текста).</p> <p>Тема 1. Съчинение на свободна тема - Създават съчинение по формулирана тема (или във връзка с даден обект), без да е препоръчана конкретна функционално-смислова доминанта, като се използват текстопораждащи техники, най-пълно съответстващи на субективно-комуникативното намерение на учениците. - Съставят план на текста. - Построяват логически изложението си, подбират езиковите средства според ситуацията на общуване и го оформят в съответствие с основните изисквания за писмено общуване (правопис, пунктуация, графично оформяне на текста).</p> <p>Тема 3. CV /автобиография/, молба, заявление - Подбират факти и пишат CV; - Обмислят съдържанието на молба, заявление, като се съобразяват с адресата и с изискванията за графично оформяне.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • съчинение на свободна тема • CV /автобиография/ • молба • заявление 	<p>На учениците трябва да се даде възможност да:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Работят в библиотека. На малки групи подбират фрагменти от един и същ текст, но по различни теми. - Самостоятелно работят върху варианти за чернова и белова на собственото си съчинение. - Четат го изразително в клас, като поставят акценти, правят паузи, съобразяват силата на гласа си с обстановката. - Слушат внимателно съчиненията на съучениците си. Коментират достойнствата и слабостите им и ги оценяват. 	<p>Литература Умения за подборен преразказ, за създаване на свой текст на свободна тема и жанр по избор; умения за коментиране и интерпретиране на проблеми от художествената литература.</p>

**ПОСЛЕДОВАТЕЛНОСТ И БРОЙ НА ТЕМИТЕ ЗА НОВИ ЗНАНИЯ ПО
БЪЛГАРСКИ ЕЗИК ЗА VII КЛАС:**

1. Текстът в сферата на масовата комуникация
2. Художествен текст
3. Сложно изречение. Сложно съставно изречение
4. Сложно съставно изречение с подчинено определително
5. Сложно съставно изречение с подчинено допълнително
6. Сложно съставно изречение с подчинено обстоятелствено
7. Сложно съставно изречение с подчинено подложно
8. Сложно изречение. Сложно смесено изречение
9. Пряко и непряко предаване на чужда реч
10. Думата като лексикално средство в текста
11. Лексикална съчетаемост на думите
12. Фразеологични словосъчетания
13. Части на речта. Глагол
14. Вид на глагола
15. Наклонение на глагола
16. Преизказни глаголни форми
17. Съвместна употреба на глаголните времена и наклонения
18. Езикова система
19. Дискусия
20. Отзив, анотация
21. Съчинение разсъждение – отговор на въпрос
22. Съчинение на свободна тема
23. CV (curriculum vitae), молба, заявление

Учебна програма по литература за VII клас

Колонa 1	Колонa 2	Колонa 3	Колонa 4	Колонa 5	Колонa 6
Ядра на учебното съдържание	Очаквани резултати на ниво учебна програма	Очаквани резултати по теми	Основни нови понятия (по теми)	Контекст и дейности (за цялото ядро и/или за цялата програма)	Възможности за междупредметни връзки
Ядро 1: Социо-културни компетентности	Стандарт 3: Осмисля основните ценности на националната общност и ги открива в изучаваните произведения. Очаквани резултати: <ul style="list-style-type: none"> Разбира основните характеристики на националната общност. Осмисля националните ценности и идеали. Познава типологията на националния герой. 	Учениците трябва: <ol style="list-style-type: none"> Да осмислят националните ценности и идеали, разкрити в литературата. Да разбират ролята на литературата за формиране на националните ценности. Да разграничават аспектите на националното (национално пространство, национална идея, национален език, национален герой). Да осмислят, че са възможни различни аспекти на отношение към родното. 	<ul style="list-style-type: none"> национална идентичност национално самосъзнание 	На учениците трябва да се даде възможност: <ol style="list-style-type: none"> Да разпознават в изучаваните творби различни аспекти на образите на родното, като коментират ролята им за изграждане на национално самосъзнание. 	В съпоставка с изученото по история да се гради представата за върхови моменти от националната история.
	Стандарт 4: Осъзнава основните принципи на общочовешката морална система. Доказва валидността им с примери от изучени произведения. Очаквани резултати: <ul style="list-style-type: none"> Разбира непреходния характер на общочовешкото – състрадание, съчувствие, жертвоготовност и пр.; Познава разнообразните проявления на любовта; Осъзнава културната роля на твореца. 	Учениците трябва да: <ol style="list-style-type: none"> Затвърдят представите си за общочовешките нравствено-етични норми; Осмислят разнообразните форми на любовта в духовния свят на човека; Осъзнават културната роля на твореца за изграждане на общочовешки нравствени норми. 	<ul style="list-style-type: none"> общочовешко личностно 	На учениците трябва да се даде възможност: <ol style="list-style-type: none"> Да се запознаят с разнообразни интерпретации на общочовешката проблематика в живописа, музиката, театъра, киното. 	В съпоставка с изученото в културно-образователна област "Изкуства" да осмислят основни морално-естетически ценности; във връзка с изученото по природни науки да откриват различни отношения: природен-човешки свят.

Колона 1	Колона 2	Колона 3	Колона 4	Колона 5	Колона 6
Ядра на учебното съдържание	Очаквани резултати на ниво учебна програма	Очаквани резултати по теми	Основни нови понятия (по теми)	Контекст и дейности (за цялото ядро и/или за цялата програма)	Възможности за междупредметни връзки
Ядро 2 Литературни компетентности	<p>Стандарт 2</p> <p>Разбира спецификата на фигурите и тропите на художествената реч и познава значенията на понятия като метафора, метонимия, символ и алегория, хипербола, ирония. Открива ги в изучавани текстове и коментира техния смисъл и въздействие във връзка с цялата творба.</p> <p>Очаквани резултати:</p> <ul style="list-style-type: none"> Разбира преносната употреба на езиковите средства в художествен текст; Познава функцията на фигурите и тропите; Осмисля същността на понятията: анафора, метонимия, ирония. 	<p>Учениците трябва да:</p> <ol style="list-style-type: none"> Разбират наличието на преносна употреба на езикови средства в художествената литература. Осмислят същността на понятията тропи и фигури. Осъзнаят функцията на тропите и фигурите за цялостното внушение на творбата. 	<ul style="list-style-type: none"> преносна употреба фигури и тропи анафора метонимия ирония 	<p>На учениците трябва да се даде възможност:</p> <ol style="list-style-type: none"> Да наблюдават наличието на преносна употреба на езикови средства в ежедневието и в художествената литература. Да откриват поетически фигури и тропи в изучавани и неизучавани литературни текстове и коментират функцията им. 	<p>Да съпоставят ролята на поетическия език спрямо изразните средства на други видове изкуства.</p>
	<p>Стандарт 3:</p> <p>Познава основните принципи на художествената композиция и значението на понятията сюжет и фабула. Осмисля ролята на епизодите в разгръщане на действието. Осъзнава значението на извънсюжетни елементи на композицията за цялостния смисъл и въздействие на творбата.</p> <p>Очаквани резултати:</p> <ul style="list-style-type: none"> Разбира същността на понятията: <ul style="list-style-type: none"> - сюжет и фабула; - експозиция, завръзка, кулминация, развързка, епилог. 	<p>Учениците трябва да:</p> <ol style="list-style-type: none"> Осмислят понятията сюжет и фабула. Отчитат ролята на структурните елементи в композицията на художествения текст за цялостното смислово внушение. 	<ul style="list-style-type: none"> фабула експозиция завръзка кулминация развързка епилог ретроспекция лирическо отклонение функция на заглавието мото 	<p>На учениците трябва да се даде възможност:</p> <ol style="list-style-type: none"> Да съпоставят текстове с различни композиционни схеми. Да декомпозират текстове и да коментират промените, които настъпват по отношение на смисъла и въздействието. Да определят ролята на епизода и извънсюжетните елементи на композицията за цялостното въздействие на текста. 	<p>В съпоставителен план да разглеждат композиционни схеми и модели в музиката, изобразителното изкуство и литературата.</p>

Колона 1	Колона 2	Колона 3	Колона 4	Колона 5	Колона 6
Ядра на учебното съдържание	Очаквани резултати на ниво учебна програма	Очаквани резултати по теми	Основни нови понятия (по теми)	Контекст и дейности (за цялото ядро и/или за цялата програма)	Възможности за междупредметни връзки
Ядро 3 Социо-културна и литературна компетентност: общуване с художествената творба.	Стандарт 4: Описва особеностите на художествения свят, създаван от творбата (историческа епоха, обществена и нравствена проблематика, основни конфликти, бит, характерни герои, авторски внушения за разрешаване на различни хуманитарни проблеми). Очаквани резултати: <ul style="list-style-type: none"> Осмисля връзката между историческа епоха и нейната интерпретация в художествен текст. Осъзнава общочовешките нравствени проблеми в художествената творба. 	Учениците трябва: <ol style="list-style-type: none"> Да определят основния конфликт в художествения текст. Да разбират ролята на авторовото внушение за разрешаване на различни хуманитарни проблеми. Да осъзнават ролята на повествователя в наративен текст. Да осъзнават ролята на лирическия говорител и на лирическия герой в лирически текст. 	<ul style="list-style-type: none"> конфликт повествовател лирически герой лирически говорител авторово присъствие авторово отсъствие 	На учениците трябва да се даде възможност: <ol style="list-style-type: none"> Да определят основен конфликт в художествен текст и да разчитат авторовите внушения за разрешаване на различни хуманитарни проблеми. Да откриват актуалната проблематика в изучаваните творби и да я съпоставят с образци на съвременната култура. 	Да определя основен конфликт, автори внушения и пр. в други видове изкуства.
	Стандарт 5: Разкрива в анализ художествения смисъл на изучавано произведение. Очаквани резултати: <ul style="list-style-type: none"> Осъзнава ролята на анализа като логическа операция за тълкуване на художествения текст. 	Учениците трябва да: <ol style="list-style-type: none"> Могат да правят анализ на изучаван художествен текст. Осмислят разликата между художествен текст и анализ на художествен текст, като отчитат специфичните им особености. 	<ul style="list-style-type: none"> анализ на художествен текст 	На учениците трябва да се даде възможност: <ol style="list-style-type: none"> Да се запознаят и да дискутират различни аналитични прочити на изучавани художествени текстове. Да правят анализ на художествени текстове с оглед формиране на умения за самостоятелно тълкуване. 	Във връзка с изученото по природо-математическите дисциплини затвърждават знанията си за анализа и синтеза като логически операции.

Колона 1	Колона 2	Колона 3	Колона 4	Колона 5	Колона 6
Ядра на учебното съдържание	Очаквани резултати на ниво учебна програма	Очаквани резултати по теми	Основни нови понятия (по теми)	Контекст и дейности (за цялото ядро и/или за цялата програма)	Възможности за междупредметни връзки
Ядро 4 Социокултурна и литературна компетентност: създаване на изказвания и писмени текстове.	Стандарт 4: Владее структурата на следните учебни жанрове: подробен преразказ, сбит преразказ, подборен преразказ, трансформиращ преразказ, съчинение разсъждение, есе, съдържащо разсъждения върху естетически и житейски проблеми по зададена тема. Очаквани резултати: <ul style="list-style-type: none"> Придобива знания и развива умения за създаване на: съчинение разсъждение по литературен проблем, свързан с изучаван художествен текст. съчинение разсъждение/есе по житейски проблем. 	Учениците трябва: 1. Да овладеят същността на аргументативен тип текст: <ul style="list-style-type: none"> структурни компоненти; проблем, твърдение, аргументация; аргументация чрез разсъждаване и тълкуване. 2. Да разграничават спецификата на двата типа аргументативен текст: <ul style="list-style-type: none"> по литературен проблем; по житейски проблем. 3. Да умеят да изграждат аргументативен тип текст.	<ul style="list-style-type: none"> проблем теза антитеза съчинение разсъждение по литературен проблем съчинение разсъждение /есе по житейски проблем 	На учениците трябва да се даде възможност: 1. Да пишат съчинение по зададен проблем – литературен или житейски. 2. Да анализират свои и чужди текстове от двата типа. 3. Да редактират допуснатите грешки.	Уменията за разсъждаване са универсални умения и поради това са функционални при работата по всички останали учебни предмети.

**ПОСЛЕДОВАТЕЛНОСТ И БРОЙ НА ТЕМИТЕ ЗА НОВИ ЗНАНИЯ ПО
ЛИТЕРАТУРА ЗА VII КЛАС:**

1. „На прощаване” – Христо Ботев
2. „Немили-недраги” (I, II, III, V, X глава, епилогът) – Иван Вазов
3. „Една българка” – Иван Вазов
4. „Опълченците на Шипка” – Иван Вазов
5. „Българският език” – Иван Вазов
6. Из „До Чикаго и назад” (Ниагара!...) – Алеко Константинов
7. Из „Бай Ганьо” („На гости у Иречека”) – Алеко Константинов
8. „Неразделни” – Пенчо Славейков
9. „Заточеници” – Пейо Яворов
10. „По жътва” – Елин Пелин
11. „По жицата” – Йордан Йовков